

Οι «Αραβες των Βάλτων» του Γουίλφρεντ Θέσιγκερ (εκδόσεις Τσαγκαρουσιάνος) είναι ένα βιβλίο ανένταχτο, πολλαπλών κατευθύνσεων: το βιβλίο ενός αυθεντικού εξερευνητή, μια οικολογική ελεγεία, ένα κείμενο με λογοτεχνική πειστικότητα. Ο **Άρης Μπερλής**, μεταφραστής του βιβλίου, μιλάει στην **Κατερίνα Ι. Ανέστη** για τη μοναδική περπατησιά του Θέσιγκερ στον ανόθευτο πολιτισμό της Μέσης Ανατολής και τον κατατάσσει στη φυλή των «αεί παίδων».

Η ανάσα των βάλτων

Τώθησε τον Θέσι-
γκερ στη συγγρα-
φή των *Αράβων των*
Βάλτων; Οι Αραβες
των Βάλτων, που
εκδόθηκαν το 1964,
δεν ήταν το πρώτο

το βιβλίο του Θέσγιγκερ. Προηγήθηκαν οι Άμμοι της Αραβίας το 1959, όπου και πάλι περιγράφεται ένα φυσικό και ανθρώπινο τοπίο που απειλείται με καταστροφή, καταστrophή την οποία επέφερε η εκμετάλλευση του πετρελαίου – αγωγός, εγκαταστάσεις, δρόμοι που χάραξαν με βαθιές ουλές την έρημο, αυτοκίνητα που αντικατέστησαν τις καμήλες, η εξαφάνιση του βεδουίνου, ανούλη παραίχαιου ανθρώπου τύπου σε απόλυτη συμφωνία με το περιβάλλον του. Έτσι, και στα δύο του βιβλία ο Θέσγιγκερ καταγράφει παραδείσους που υπήρξαν. Δεν νομίζω ότι ο συγγραφέας του στόχος ήταν αποκλειστικά «οικολογικός» – άλλωστε, την εποχή εκείνη δεν υπήρχε οικολογικός προβληματισμός, όπως τον εννοούμε σήμερα. Οπωσδήποτε είναι πρωτόπóρος σε μια οικολογική ανησυχία και προβλέπει επερχόμενα δεινά, αλλά πιστεύω ότι οι Αραβες των Βάλτων, όπως και οι Άμμοι της Αραβίας, είναι κάτι περισσότερο από οικολογικές ελεγείες. Έχουν τη δύναμη, την ηριστική όπτη τη λογοτεχνία. Διαισθάνομαι ότι αυτή ενδοχόμενος ήταν η βαθύτερη πρόθεση του Θέσγιγκερ: να γράψει ένα βιβλίο που να εκφράζει έναν κόσμο, να μεταφέρει τις οικολογικές του ανησυχίες αλλά ταυτόχρονα να αποτελεί το βιβλίο καθαυτό κόσμο, πέραν της αναπαράστασης. Ήθελε προφανώς να γράψει ένα ωραίο βιβλίο, ένα «λογετικό» βιβλίο και το πέτυχε. Αυτό άλλωστε είναι τελικά η λογοτεχνία. Όταν μορφή είναι κάτι σαν περιεχόμενο, ένα είδος περιεχομένου...

καταρθώνει να έχει μια φαινομενικά αυθόρμητη αλλά συνάμα εξαιρετικά «μετρημένη» ισορροπία ανάμεσα στην ποίηση, τη σχεδόν ρεπορταζιακή καταγραφή αλλά και την ταξιδιωτική πρόζα. Πιστεύετε ότι η φόρμα γραφής του **Θέσικερ** είναι **συνειδητή**; Όχι, δεν νομίζω ότι είναι συνειδητή. Ο άνθρωπος δεν είναι έμπειρος συγγραφέας, δεν ξέρει να κάνει φορμαλιστικό «κόλλα». Γράφει με τρόπο φυσικό. Συνδυάζει τις λεπτομερείς και περιγραφές και τις ακριβείς μετρήσεις με την ποίηση. Γράφει: «Οι αιφίδες ήταν φτιαγμένες από γιγαντιαία καλάμια, δεμένα σφιχτά, και η περιφέρειά τους ήταν εννέα πόδια στην βάση και δυόμισι πόδια στην κορυφή». Και παρακάτω λέει: «Παντού ολόγυρα οι Βάλτοι ανδάναιον, οι μαζικοί κοασμοί των βατράχων, ένας ήχος έμμορφος που δεν τον νιώθεις όπως δεν νιώθεις τον σφυγμό στο αίμα σου». Τούτο είναι σκέτος Ελύτης. Αφετέρω, η λιτότητα της γραφής του είναι επίτευγμα που σπάνια επιτυγχάνεται από συγγραφέα. Ο Θέσικερ είναι συγγραφέας αδρός ή και πρωτόγονος. Το συγγραφικό του ύφος ταιριάζει με το χαρακτήρα του, την ιδιοσυγκρασία του. Μολονότι είναι σαφές ότι έχει διαβάσει λογοτεχνία (άλλωστε πήγε σε πολύ καλά σχολεία, σε εποχές που η παρεχόμενη παιδεία ήταν γερή), πιστεύω ότι αυτό που χαρακτηρίζει τη γραφή του είναι το ηγναίο συγγραφικό τάλαντο, ένα ένστικτο που τον οδηγεί άσφαλτα.

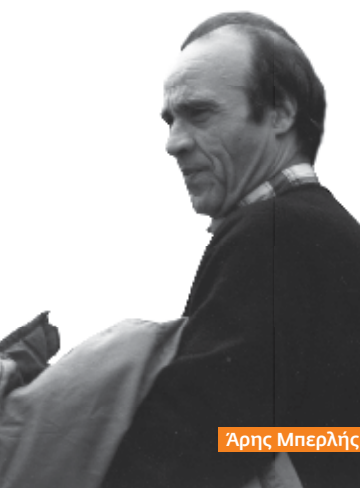
Ήταν οι Βάλτοι το ψυχαναλυτικό ντιβάνι του Θέσιγκερ; Η αποτίναξη της σκληρής αγωγής στα αυστηρά αγγλικά κολέγια, η προσπάθεια να ξεκαθαρίσει το μυστήριο της διχασμένης ταυτότητάς του (τουλάχιστον όσον αφορά θέματα καταγωγής); Ο Θέσιγκερ δεν υπήρξε

ποτέ περιηγητής ή τουρίστας. Όπου βρισκόταν, στην Αραβία, στο Ιράκ, στην Αφρική, στην Κίνα, αυτό που πρωτίστως τον ενδιέφερε ήταν να γνωρίσει τον ανθρώπινο του τόπου και ο μόνος τρόπος για να το επιτύχει ήταν να γίνει ένας από αυτούς, να μάθει και να χρησιμοποιεί τη γλώσσα τους, να οικειοποιηθεί τους τρόπους τους, την κουλτούρα τους. Το δηλώνει ξεκάθαρα: «Οι άνθρωποι είναι πάντα για μένα σπουδαιότεροι από τα μέρη. Έζησα αυτά τα χρόνια στους Βάλτους διότι μου άρεσε να είμαι εκεί. Έζησα με τους ανθρώπους των Βάλτων σαν ένας από αυτούς». Βεβαίως είναι Άγγλος (όποτε επέστρεψε στην Αγγλία, κωλοφορούσε άψωμα ντυμένοι όπως οι gentlemen της ανώτερης τάξης στην οποία ανήκε, με τουντ σάκκι και γραβάτα), αλλά αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα διαχασμό προσωπικότητας. Ο ίδιος κανόνας που ίσχυε στα άγνωστα μέρη που εξερευνούσε, ίσχυε και στο αγγλικό περιβάλλον. Όπως φορούσε κελεμπία στην Αραβία για να μη διαφέρει από τους άλλους, το ίδιο ντυνόταν στην Αγγλία με κοστούμι, όπως και οι άλλοι. Έχουμε εδώ μια αναλλαγή «ρόλων», που, κατά τη γνώμη μου, δεν έχει τίποτα το «χαμαιλέοντικο» ή «ψευτίτικο», αντίθετα, αποτελεί τη φυσικότερη έκφραση ένταξης στην κοινότητα και στο συλλογικό, εναρμόνιση με το περιβάλλον, ουσιαστικής αποδοχής και σεβασμού του Άλλου και του διαφορετικού. Προσπαώ, πιστεύω ότι αυτή του η συνθήκη συνιστά για μέν ένα μέγιστο ηθικό μάθημα. Δεν έχουμε παραλτικό διαχασμό αλλά ολοκλήρωση της προσωπικότητας. Στην εισαγωγή μου στο βιβίο αναφερόμαι σε «επιδυνους διαχασμούς ταυτότητας» που βιώνουν αυτού του είδους οι εξερευνητές που δεν παρατηρούν απλώς αλλά συμμετέχουν στο αλλότριο. Αυτό

“

Δεν παριστάνει, πα-
ρίσταται. Δεν κάνει
τον Άραβα, τιμά τον
Άραβα, χωρίς να
απεμπολεί το δικαί-
ωμά του να αποτιμά
και να κρίνει. Αλλιώς
θα ήταν ψεύτικος.

“

είναι το εύλογο, το αναμενόμενο. Αλλά να προσθέσω ότι αυτός ο διχασμός, όσο επώδυνο και αν είναι, δεν είναι κάτι το αρνητικό για την προσωπικότητα, αποτελεί μάλλον ολοκλήρωση της προσωπικότητας. Όλοι είμαστε λίγο πολύ διχασμένοι κι αυτό μας κάνει περισσότερο αυθεντικούς, ψυχικά υγιέστερους θα έλεγα.

Είναι σαφές το οικολογικό του μήνυμα, που συνδέει απόλυτα το φυσικό περιβάλλον με την ιστορία και τον πολιτισμό. Ο προφητικός του λόγος θα μπορούσε να στηρίζεται και στη «φίλη» αποστροφή του φυσικού περιβάλλοντος που γεννήθηκε και στο σος της μεταβασής του στον «πολιτισμό». Ο Θέσπηρ γεννήθηκε και έζησε τα παιδικά του χρόνια στην Αβησσονία. Κατά κάποιο τρόπο εκριζώνθηκε όταν τον πήγαν στην Αγγλία και τον έβαλαν σε σχολεία. Φαίνεται ότι δεν αρνήθηκε να προσαρμοστεί σε αυτήν τη νέα πραγματικότητα, όσες θυσιές και αν απαιτούσε αυτό Ολοούθησε και εδώ τη γνωστή του τακτική, τη συμμετέχω στο άλλο. Όσο αστειό και αν ακούγεται, θα έλεγα ότι οι Αγγλοί ήταν γ'ι' αυτόν άλλη μια «φυλή» και πρόβλημα έμαθε και βίωσε τους τρόπους τους. Μολονότι δεν ήταν καλός μαθητής, ξέρομε ότι έκανε φίλες και συμμαχείες στη σχολική ζωή – ήταν

μέλος της ομάδας μπορεί του σχολείου, εξου και η επαγγελματική του μύτη, όπως τη βλέπουμε στις φωτογραφίες του.

Αντιλαμβάνομαι ότι νοσταλγούσε τους ουρανοσκόπους το χρώμα της Αφρικής (γι' αυτό, άλλωστε, ξαναγύρισε), αλλά δεν θα έλεγα ότι απέρριψε διαρρηξήδη τον «πολιτισμό» της Δύσης. Οπωσδήποτε κατέκρινε κάποιους πλευρές του, την κυριαρχία και ασυδοσία της τεχνολογίας, στην ακραία αμερικανική εκδοχή της, λίγο πολύ ανά τον αμφισβητούμενο μήνη μας και εμείς. Διένεως πολύ

**ΑΠΟΜΟΝΩΜΕΝΟΣ
ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ**
Μέλη της φυλής Μαντάν
(έτσι ονομάζεται η φυλή που
κατοικούσε στους βάλτους
του Ιράκ), ενώ ψαρεύουν.

**ΑΠΟΜΟΝΩΜΕΝΟΣ
ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ**
Μέλη της φυλής Μαντάν
(έτσι ονομάζεται η φυλή που
κατοικούσε στους βάλτους
του Ιράκ), ενώ ψαρεύουν.

πρώιμα τις στρεβλώσεις του δυτικού πολιτισμού, κατάλαβε πού πήγαινε το πράγμα, την καταστροφή που βέβαια μεν όλοι σήμερα, και την κατήγελει. Από την άλλη, είναι φανερό ότι ακολουθεί μια κυρίαρχη παράδοση της Δύσης, ιδιαίτερα της Αγγλίας, αυτό που πολύ γενικά θα ονομάζαμε ρομαντισμό – μια διαστολή ή έξοδο του πνεύματος, το άνοιγμα στη φύση, τη συνάντησή με το Άλλο, την εξερεύνηση του Άλλου, το πέρασμα από το οικείο στο αλλότριο. Η αντι-τεχνολογική και αντι-νεωτερική διάθεση του Θέαισκηρ έχει βαθιές ρίζες στον αγγλικό δέκατο όγδοο αιώνα, στον Ουίλιαμ Μπλέϊκ, στον Τζον Ράσκιν και άλλους στοχαστές. Αλλά ο ίδιος, μανιωδώς κυνήγι (άλλη μια αγγλική παράδοση), χρησιμοποιούσε ό, τι πιο προηγμένο τεχνολογικά διέθετε η βιομηχανία των κινητηρίων όπλων. Ο καθείς με τις ανάγκες του.

Πείτε μας για την επαναληπτικότητα των αναφορών σε πράγματα, που χαρακτηρίζει το κείμενο. Η επαναληπτικότητα των αναφορών σε ένα κείμενο μπορεί να είναι μειονέκτημα, αλλά μπορεί να είναι και πλεονέκτημα. Το σβίβλιο του Θέσισκερ η επανάληψη λειτουργεί θετικά. Εκάδες φορές θα διαβάσουμε για τους καλαμίνες, το νερό, τα μονόξυλα, τα κανάλια, τα τσάγια, το αρνί με το ρυζί και το βουτυρόγαλα, τα βουβάλια, τα πουλιά, τα αγριογούρνα, τα ψάρια, τις πουκα-

πισίες και τις μονητέες, τα μονητέφ και τα ντήμπιν, τους ζάιρ και τους σάινγ. Η συχνή επανάληψη των θεμάτων λειτουργεί ως λογοτεχνικό τέχνασμα. Αυτή η λειτουργία είναι παρόμοια με αυτή των λογοτεχνικών επινοημάτων της παρήχησης, της ομοιοκαταληξίας και του μέτρου στην ποίηση. Όλα αυτά τα στοιχεία βασίζονται στην επανάληψη και τη δημιουργούν ένα είδος μουσικής που δεν μορφοφαίνει απλώς το θεματικό περιεχόμενο, το ενισχύει και το εντυπώνει στο νου του αναγνώστη. Η επανάληψη των θεμάτων στο τριβόλι του Εξίσικερ-οι βάλτοι, τα καλάμια, τα βουβάλκια – τα καθιστά τελικά γνώριμα και οικεία. Από ένα σημείο και πέρα ο αναγνώστης νιώθει μιαν ευφρόσυνη ασφάλεια, γιατί κάθε φορά που τα συναντά στο κείμενο, κάθε φορά που τα ακούει και τα βλέπει, γυρίζει σε κάτι που ήδη το γνωρίζει, σαν να γυρίζει στο σπίτι του.

Μπορούμε να ανιχνεύσουμε στο βιβλίο τις συγγραφικές επιρροές που είχε ο Θέσκιγκ; Οηδωόηποτε έχει επηρεαστεί σε πολλά από τον Τ. Ε. Lawrence, το γνωστό «*Ώρνες της Αραβίας*», και το βιβλίο του *The Seven Pillars of Wisdom*, που το είχε στο προσέκταφο του. Επίσης, από το βιβλίο *Arabia Deserta* του πρωτοπόρου Charles Montagu Doughty. Προσωνικά μωρως να ανιχνέωω επιρροές από τον Ράντγιαρντ Κίπλινγκ και τον Τζέζεφ Κόνραντ (όχι στο επίπεδο του λείζο-

γίου, εκείνων ήταν πολύ πλούσιοι, του
Εόσηκερ είναι λιτό).

**Λίγο πριν το θάνατό του, σε οίκο
ευημερίας στο Σάρεϊ της Αγγλίας,
ρώτησε το συγκατάκοιμό του στο
διπλανό κρεβάτι: «εσύ σε ποια
φυλή ανήκεις;» Τι πιστεύετε ότι
θα απαντούσε ο ίδιος σε αυτή την
ερώτηση; Στη φυλή των ρομαντικών,
ανήσυχων εξερευνητών. Στη φυλή
των «αεί παίδων». Στη φυλή όσων δεν
παύουν ποτέ να εκπληρώνονται και να
θαυμάζουν.**

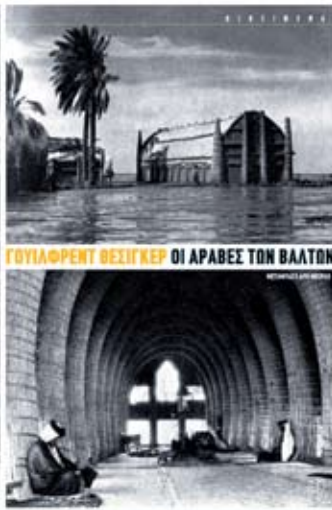
Αν και έζησε χρόνια στους βάλτους και γνωρίζουμε ότι, όποτε γυρίζει εκεί, ένοιωσε πως επιστρέφει στην πατρίδα του, στο βιβλίο κατορθώνει να διατηρεί μια συναισθηματική απόσταση από αυτά που καταγράφει. Υπάρχουν χαραμάδες σε αυτή την απόσταση; Υπάρχει πράγματι μια απόσταση και δεν θα μπορούσε να είναι αλλιώς. Την υπαγορεύει μια εντιμότητα. Ο Θέοιγκερ δεν γεννήθηκε σε αυτά τα μέρη, δεν μεγάλωσε εκεί, δεν είναι Άρσβα, δεν είναι μουσουλμάνος. Αυτό που καταγράφει είναι η γνωριμία του με τους Άρσβα και η διαδικασία οικείωσης των τρώντων τους. Δεν παριστάνει, παρίσταται. Δεν κάνει τον Άρσβα, τιμά τον Άρσβα, χωρίς να απεμπολεί το δικαίωμά του να αποτιμά και να κρίνει. Αλλιώς θα ήταν ψεύτικος.

Με ποιον τρόπο συνδέεται με τους ανθρώπους των Βάλτων;

Κέρριζε την εμπιστοσύνη τους: μι-

λούσε τη γλώσσα τους, υιοθετούσε τις συνήθειές τους, σεβόταν τα έθιμά τους, ακολουθούσε το τυπικό τους, συμμετείχε σε κάθε τους εκδήλωση, στη χαρά και στο πένθος. Τους παρείχε ιατρική υπηρεσίες, φάρμακα, συμβουλευόταν χωρίς να έχει σπουδάζσει ιατρική, φρόντιζε να μάθει πολλά που θα του χρησίμευαν στα ταξίδια του, όχι μόνο πρώτες βοήθειες αλλά και χειρουργικές επεμβάσεις, περιτομές κ.ά.). Η σχέση του με τους εντόπιους είναι σχέση φίλης. Η φίλια και η συντροφικότητα είναι οι μεγάλες αρετές που αναδεικνύει το βιβλίο. Η σχέση του με τα αγόρια είναι ένα σημαντικό θέμα, το οποίο θίγει στην εισαγωγή μου και αποπεράζω με το ερμηνεύσω.

Χαρακτηριστική ο τελευταίος των Βρετανών εκκεντρικός εξερευνητής. Συμφωνείτε; Είναι πράγματι ο τελευταίος των μεγάλων Βρετανών εξερευνητών. Ο τελευταίος μιας παράδοσης όπου, καθώς σημειώνω στην εισαγωγή μου, τα ταξίδια σε τόπους ξένους δεν ήταν sightseeing αλλά μακρά πορεία οικείωσης άλλων τρόπων βίου, με ό,τι αυτή (η ατελής πάντα αλλά γενναία) προσπάθεια αφομοίωσης συνεπάγεται. Μολονότι Βρετανός, οι Άραβες φίλοι του - θεωρούσαν φίλο άνθρωπο δικό τους - θα το διαπιστώσετε αυτό δεκάδες φορές στο βιβλίο. Τον εμπιστευόνταν τόσο όσο και αυτός εκείνους. Δεν έχασε την ταυτότητά του, αλλά την υπερέβη. Αυτή η διαρ-

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΤΩΝ ΒΑΛΤΩΝ
ΓΟΥΙΛΦΡΕΝΤ ΘΕΣΙΓΚΕΡ
Μετάφραση: Άρης Μπερλής
Εκδόσεις Τσαγκαρουσιάνος
Σελ.: 403, τιμή: 20 ευρώ

κής θερμής «χειρονομία» προς τον Άλλο αποτελεί το μέγιστο ηθικό μάθημα του βιβλίου.

Πώς αποτυπώνεται η αγάπη του για την αυθεντική Μέση Ανατολή σε αντίδρασή με τη δυσφορία του για τον εκβηστικό στις πόλεις των χωρών αυτών; Η δυσφορία του εκφράζεται ρητά. Αποδοκιμάζει τον εκβηστικό αυτών των χωρών, την εγκατάλειψη των παραδοσιακών μορφών βίου και την υιοθέτηση δυτικών πολιτισμικών προτύπων. Αφενός επειδή πιστεύει ότι οι παραδοσιακές μορφές εξασφάλιζαν μια πιο ισορροπημένη και αυτάρκη ζωή, αναγνωριζόμενη με τη φύση και ότι εναντιώνουν καθαυτό έναν πλούτο που γάνεται, αφετέρου επειδή δεν εμπιστεύεται πια τα δυτικά πρότυπα, δεν θεωρεί ότι προάγουν το βίο, αντίθετα, τον ρημάζουν, όπως και τη φύση.

Γιατί δεχτήκατε να μεταφράσετε τους Άραβες των Βαλτών και πώς ήταν η εμπειρία σας; Όταν ο Στράθης Τσαγκαροουσάνος μου πρότεινε να το μεταφράσω, χάρηκα πολύ. Το βιβλίο το γνώριζα, ήταν από τα διαβάσματα της νεότητός μου. Ήταν βιβλίο που μου άρεε, όχι τόσο λόγω της οικολογικής όσο της λογοτεχνικής του διάστασης. Για μένα είναι σπουδαία λογοτεχνία. Μεταφράζοντας ταξίδεψα στους Βάλτους, γνώρισα τον τόπο και τους ανθρώπους σε κάθε τους λεπτομέρεια (αυτό είναι το πρόνομό του μεταφραστή έναντι του κοινού αναγνώστη, ότι η δική του ανάγνωση είναι η πιο αρχική και η πιο αποκαλυπτική, είναι το *ideally close reading*). Ταυτόχρονα έκανα το ταξίδι που κάνει κάθε μεταφραστής όταν μεταφράζει ένα βιβλίο: τη μετάβασή από τη μια γλώσσα στην άλλη, το πέρασμα από τη μια γλώσσα στην άλλη. Η εμπειρία ήταν πλούσια και μοναδική.